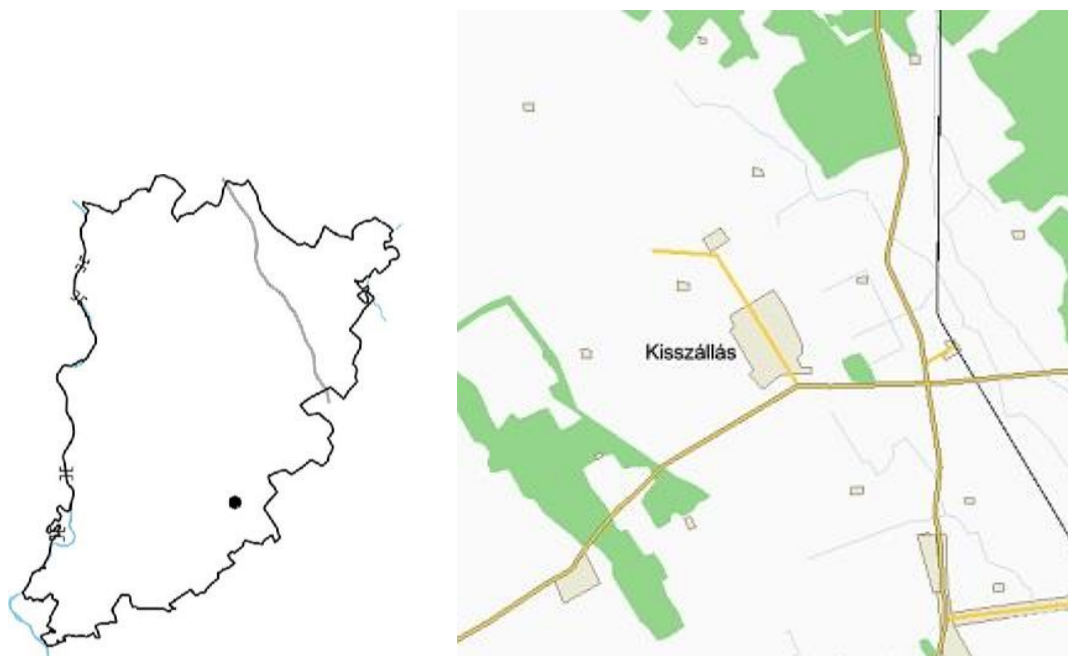

Grizák Milla:

Rejtett történelem

Bács-Kiskun megyében, az 55-ös számú főút mellett, a déli határtól csupán 20 km-re vagyunk. Az út mellett közvetlen egy kis falu körvonala kezd kirajzolódni, - *Kisszállás* írja a tábla. Keskeny kis út vezet be a központba, imitt-amott nem is a legtokéletesebb. Beljebb érve az ember nem is gondolná, hogy mit is rejt magában e kis település. Na, de csak szép sorjában.

A 9206 hektár területből körülbelül 5% lakott, a többi mind a környék egyik legjobb feketeföldes termőtalaja. A település mai határaiban már az őskorban is laktak, a honfoglalás során pedig több falu is létrejött a környéken.

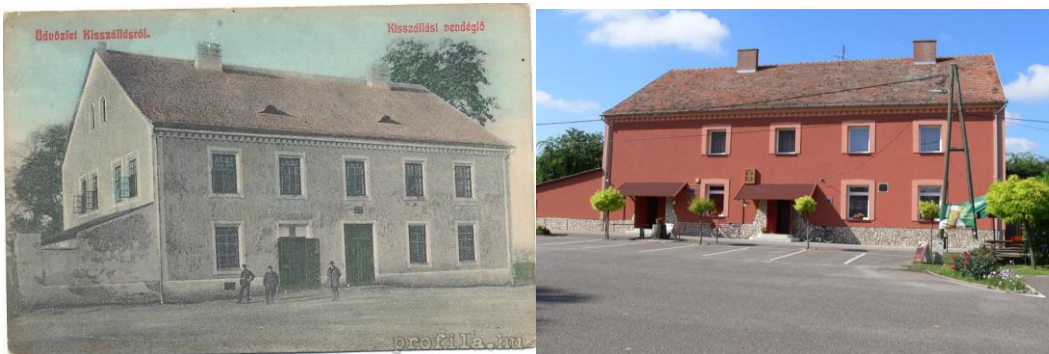
A településen talált avarkori leletek, a III. Béla idejéből származó pénzermék, és a ma már Törökdombnak nevezett helyen 52 sír és egy kun falucska temploma is arra utal, hogy korábban is lakott terület volt .

1561-ben már szerepelt az akkori oklevelekben. A község nevének utótagjából arra következtethetünk, hogy tényleg kun település volt.

Az első térképeken még pusztaként említik a források. A 19. sz. végén keletkezett a falu ma is használt neve, a három egymást érintő kisebb pusztta egyesítéséből / Máda, Ivánka és Kis-szállás/.

. Biztosan tudjuk, hogy Corvin János is földesura volt a már akkor is nagynak számító földesúri birtoknak. Majd ezután a Czobor család kezébe kerül a terület. A hiedelem szerint az úr eltékozolta az uradalom összes vagyonát, és már életjáradékot kapott az udvartól. Ebből

ered, hogy az uraság kártyán nyerte Kis-szállást, ezt a falu vendéglőjének neve őrizte meg:
Piros Hetes

1800- as évektől kezdve az Orczy család birtokába kerül az uradalom. A földbirtokos báró Orczy Lőrinc nemesi költő volt, aki óriási vagyont halmozott fel, de a birtok fejlesztésével nem foglalkozott, helyette inkább bérbe adta, ami nem volt túl hasznos a uradalom fejlődése szempontjából.

A legnagyobb változást az 1850-es évektől Stametz Mayer János birtokossá válása jelentette. A bécsi bankár megvásárolta az egész területet, és hatalmas építkezésekbe kezdett. Néhány év után az uradalom egy kapitalista, „amerikai típusú” nagybirtokká alakult át. Halála után gyermekeire ruházta a birtokot. Három gyermeke közül végül lányáé: Mayer Rozáliáé (San Martino di Valperga grófnőé), és később az ő gyermekei lett a birtok, San Martino grófé és Boncompagni hercegnőé. Az kisszállási uradalom az ország legnagyobb uradalmi közé tartozott. Működött itt gőzmalom, ami az déli területek összes gabonáját őrlötte, jéggyár és szeszgyár is. Hatalmas kapacitású magtárolóban tárolták a gabonát. Nagyon híres állatállománnyal is büszkélkedhetett a falu, például: a tuskösi mén-, marha-, és birkaállomány. A grófi család volt az utolsó birtokosa a területnek, az ő idejük alatt a Hajdú- testvéreknek köszönhetően maradt a falu virágzó és nagyon sikeres.

Amik ezekből a korokból maradtak:

Magtárak, a magas torony pedig a gőzmalmot sejteti. Ezek az épületek a mai napig állnak, ma már üzletsor található a földszintjükön. Külön érdekesség, hogy ezek alatt a nagy épületek alatt körülbelül ugyanolyan mélységű pincék is találhatóak, amik nemcsak a gabona tárolása miatt voltak fontosak, hanem a későbbi időkben is különböző raktározási célokra használták őket.

Tanyasi iskola. A belmajoron kívül is számos iskola működött: szám szerint hat darab. Ez a kép a tüksösi (II. körzeti) iskoláról és az ottani tanítóról készült.

Cseléd a grófi vadászkastélyban

A kastély angolparkja.

A vadászkastély a mai iskola épülete: egyszintes épület nagy bejárati ajtóval, vas kandeláberekkel. Mára már csak az ajtó, a kandeláberek, az aulában a burkolat és a csillárok maradtak meg, és a grófnő szobájából egy kis tapétadarab került elő az egyik festés során. A parkot a kastély mögé telepítették, közvetlenül a hátsó üvegajtó mögé, hogy már a teraszról gyönyörű kilátás nyíljon a vörösfenyők adta sziluettre, melynek közepén egy mogyorófa állt.

Téli kép a park mai kinézetéről: a mogyorófa, sajnos, egy vihar áldozata lett, de nagy örömünkre megmaradt törzséből új élet kezd sarjadni.

A kastély hátsó homlokzata, vagyis mára már „csak” az iskola homlokzata.

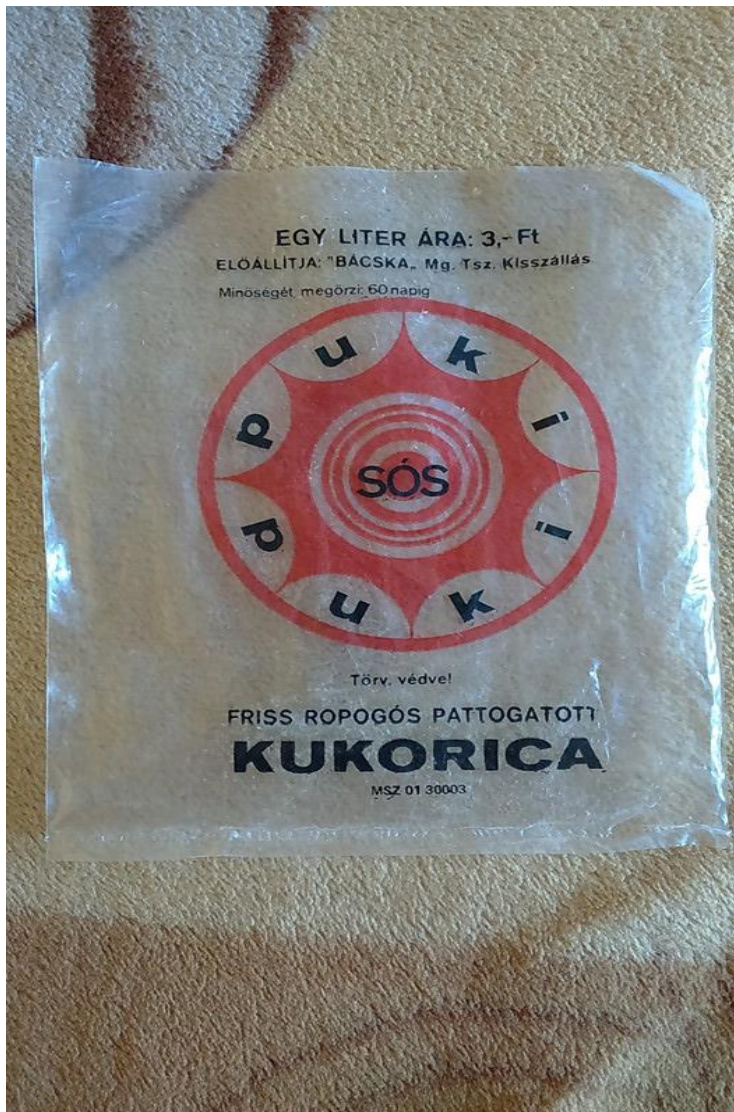

A falu temploma. Az első időkben csak egy kis kápolna volt, majd ehhez építették hozzá a kör alakú hajót, majd 2012-ben kapta meg a tornyot az épület. A templom a kastély közvetlen közelében van, ugyanis a kápolna a hercegasszony kérésére épült. A másik érdekesség, hogy

a később hozzáépített hajórészbe sem volt tervezve torony, ugyanis mikor a templom megkapta a bővítés lehetőségét, háborús időket élt az ország, és úgy gondolták, hogy ha nem építenek tornyot a templomnak, akkor a rejtőzködés is könnyebb lesz, mivel az egész települést körben erdők övezik, és a falu központjában ma is több kis park található. A rejtőzködés okán a fák lombkoronáit is egységesen magasra vágták, hogy azt az érzést keltsék, hogy beljebb is csak fák tömkelege található. Ennek nyomai még mai napig látszanak a fenyőkön, mivel tetejükön nem a megszokott klasszikus háromszög alak található, hanem egy csapott, oldalra ágazó korona látható.

A második világháború után a hercegi család elköltözött, a kastély értékeit széthordták, az épület, sajnos, elkezdett pusztulni.

Rengeteg termelészövetkezet és üzem jött létre az 50-es évek közepén. Az ország első gépállomása is itt alakul. Temaforg Kendergyár, Vetőmag, Bácska, hogy csak párat említsek a nagyok közül. De a legkedvesebb talán mindenki számára a Pukigyár volt. A „pukikukoricát” gyártották itt, azaz a pattogatott kukoricának a tálcás változatát, majd később zacskós változatát is lehetett kapni.

A faluban működött mozi is, ahol sokszor a különböző gyűléseket is tartották. Igazi közösségi hely volt, természetesen a Piros Hetes után... ☺

Sallai István (1911-1979), könyvtáros, iskolai tanító. Az iskola névadója. 1933-tól 1944-ig tanítókodott kisszálláson. Országosan ismert, a könyvtárfejlesztési alapok az ő nevéhez fűződnek, több könyvet is publikált ebben a témakörben.

Mátyás Ferenc írt is hozzá egy verset.

A puszta tanítója:

Pista, nem születél grófnak
a tudásban mégis gróf vagy
Odahagytad a furulyát
s elhoztad a puszták dalát nekünk

Dal tudósa attól lettél
mély kutakban tekintettél
S az a kút nem más, a lélek
Világunkat abból nézed most is

Kisszálláson megszerettek,
bajban voltál, fölkerestek
borral, kaláccsal kínáltak
s szállást szívükből csináltak neked

Most se vagy más, csak tanító
lelket jóra igazító
Nincsen két lelked, csak egy van
abban csudálatos mag van s kinő.

Kinőtt a cselédek között
S így vagy te köztünk is különb,
Szóród a magot így tovább
repüljön velünk a világ újra.

Moretti Alfréd /Frédi bácsi/ könyvéből idézek néhány sort, ami a régebbi időket mutatja be. Frédi bácsi a tanyasi iskolavilág egyik legmeghatározóbb személye volt, aki a központosítás után is kitartott Kisszállás mellett, aki majd 40 évig szolgálta az iskolát igazgatóként is többek között. Mindenki sok szeretettel gondol vissza a rá a mai napig. Moretti Alfréd született: Ankara 1929.

Mielőtt Kisszállásra utaztam volna, határsáv igazolványt kellett a rendőrségen készíttettem, ugyanis abban az időben csak külön engedéllyel lehetett lakni, tartózkodni, beutazni a jugoszláv határ közelébe. Miután lehetővé vált a Kisszállásra utazásom, jelentkezniem kellett a Kisszállás- belmajori (központi) iskola igazgatójánál.... Kb. Kisszállás és Kelebia közötti szakaszon éles sípszó szakította félbe az utasok beszélgetését és röviddel ezután nagy fékcsikorgással megállt a vonat a nyílt pályán. A fentiek oka az volt, hogy a mozdonyvezető időben észrevette a kék égbolton a déli irányból nagy magasságban szálló kb. 30- 40 amerikai bombázógépet, amelyek akkor „átutazóban” kissé megbombázták Szabadkát. Mindenki rohant le a vonatról a vasúti pálya két oldalán elterülő kukoricatáblákba. Onnét figyeltük a felettünk elhaladó Liberátorokat és azokat kísérő vadászgépeket.

Milyen volt a gyermekek élete?

A cselédek gyermekeinek élete sivár, egyhangú, sokszor örömtelen volt. Hasonlóan szüleikhez keveset láthattak a világból. Táplálkozásuk - bár a legfontosabb élelmiszerekben nem szenvedtek hiányt- nem volt változatos. Ruházatuk szegényes, egy-egy többgyerekes családnál hiányos volt, és ez főleg a téli időszakban okozott problémát.

Jól éreztem magam a napközis tanulócsoportban. Feleségem osztályába tartozó gyerekekkel foglalkoztam

Iskolánk ünnepélyes keretek között felvette az egykori iskolaigazgató, Sallai István nevét. Február 23-án „Sallai Emlékünnepély” volt az iskolában és a művelődési házban, ahol jelen volt számos egykori kollégája, tanítványai, megyei, járási vezetők, az Országos Széchenyi Könyvtár vezetői, valamint Fodor András költő. A családot két lánya és unokái képviselték.

Már csak feleségem indult reggelenként az iskolába. olykor-olykor „meghívtak” egy-egy nevelő helyettesítésére. Szabadidő bőven adódott, nem rendelkezünk illetményfölddel, nem kellett gazdálkodni.

Frédi bácsi gondolatai és élményei után következzenek az én gondolataim, amit én érzek a kis falum iránt.

Már akkor is egy furcsa, de nagyon kellemes érzés fog el, amikor már látom a táblát, és mikor már a főutcán zötyögünk végig,- ami mindig pontosan ugyanolyan, de még mindig rácsodálkozok a huppanókra. Szegedről hazatérve egy hét után már-már jóleső, de lehet, hogy csak a tudat kedves számomra, hogy végre otthon vagyok. Borzasztóan tudom még ma is élvezni a falu csendjét, az állatok hangját, a falu adta visszafogottságot a nagyvárosokhoz képest. Jó tudni, hogy itt nemcsak egy arc vagyok, aki mellett elsétál napjában több száz ember, hanem egy olyan ember, aki mellett igaz, hogy csak húsz ember sétál el maximum, de az a húsz mind tudja a nevemet, és egy vidám szia-val köszöntjük egymást. Amikor tudod, hogy ha fél nyolckor mész ki, akkor biztos lehets benne, hogy már a szomszéd Viki néni a járdáját söpri vagy már lehet végzett is vele, és épp valakivel beszélget a kapuban, és ha elmész mellette biztos, hogy megfogja kérdezni:

Hova mész Millácskám, ilyen korán?

És ezt nemcsak azért teszi, mert ezt illik, hanem kivételesen tényleg érdekli, ami viszont nem kivételes, hogy mindennap érdekli! Vagy az az érzés, mikor a lemenő nap narancsos fénye megcsillan a falut körülölelő búzatáblákon. Vagy amikor a nagy forróságban mezítláb mész a mamához, mert az a legkényelmesebb. Vagy amikor az iskolába vezető utat már fejből tudod, és már nem tud meglepetés érni, mert az összes kis mélyedését ismered az utaknak. Amikor a tavasz eljön, minden udvar virágba borul, vagy amikor a nagymamák a virághagymákat cserélgetik, és az utcában már szinte mindenkinek ugyanaz van a kertjében. Amikor mindenki cseresznyét vagy meggyet szed, és minden második háznál megállítanak, hogy nem-e kérek egy kis meggyet, mert a néni ismeri a mamámat, aki egy nagyon jó asszony, meg még emlékszik a papámra, mikor még élt, hogy milyen egy jó ember volt. Persze, nem tudom megállni a remek ajánlatokat, és mire hazaérek, már nemcsak nekem jut meggy, hanem az egész család is jóllakik belőle. Kedves kis dolgok történnek nálunk, és aki nem tudja, milyen falun lakni, ő talán nem is érzi át ezt igazán. Én mindig azt mondom, hogy falusinak lenni egy igazi életérzés.

A falu folyamatosan fejlődik: új ötletek és programok látnak napvilágot. Hogy csak párat említsek: Adventi hangverseny, Szeretlek Magyarország programsorozat, Szüreti felvonulás, Augusztus 20-ai ünnepség, Kastélyest, Gyereknapi, Nemzetközi Néptánc Találkozó, Kórustalálkozó. Úgy érzem, ezek mind segítik a falu további fejlődését, kulturális kincseink továbbéltetését. Minden egyes alkalomkor, mikor hazatérek, ha bármi problémám van, el tudja nyomni a tudat, hogy újra igazán otthon lehetek.

A dolgozat készítője: Grizák Milla 11. T osztály

Iskola: Szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium

Felkészítő tanár: Vajdáné Sásdi Mercédes

Szeged, 2019. március 20..